

7.

AHARON BEN JOSZEF (1648-1732)

1658-1659

*Mert elvégezett pusztítást cselekszik az Úr, a seregek Ura,
mind az egész földön.**

*Ésa 10,23

Áron a félelemtől és iszonyattól mozdulni sem bírt, még akkor sem, amikor testvérhúgát és öccsét lóhoz kötötték a haramiák és így törték össze zsenge testüket. Akkor éledt föl, amikor az égő házban a polcról a lábai elé hullott a Tóra: eszébe jutott, hogy mit mondott neki az apja néhány nappal azelőtt. Fogta a Tórát és egy gazdátlan tatár lóra felpattanva kivágtatott a faluból, Székelyhíd felé, hátha arrafele segítségre talál.

Nem jutott messzire. Léta határában a sebesült ló kimúlt alatta, ő a Tórával együtt a földre zuhant. Felkapta a tekercset, és látta, hogy kihullott belőle valami írás, melynek az egyik oldalán neveket látott a másik oldalán pedig számokat. Mivel olvasni már tudott, lassan kivette, hogy a papíros egyik oldalán apai nagyapjának, Ádámnak a neve látható, majd az alatt annak atyjának, majd annak is atyának a neve. A sor folytatódott, mígnem egy Sámson név fel nem tűnt. Áron tudta, hogy őseinek nemzedéki tábláját tartja a kezében. A lap túloldalán falvak és városok neveit olvasta, és apró rajzokat látott. Megértette, hogy ezek azok a helyek, ahová atyja a kereskedésből származó jövedelmeit rejtette el. Nem volt ideje a csodálkozásra, látta, hogy két tatár közeleg. Ekkor futni kezdett, futot mígnem elérte Vértes falu határát.

A Tórát, benne a papírossal egy üregben elrejtette, kövel és földdel fedte le, majd az ellenkező irányba szaladva feladta magát az üldözőknek, akik jól elverték a kis szökevényt, de abban egyetértettek, hogy ha ilyen szívós kis legénykét találtak, annak nagy ára lehet a rabszolgapiacon, ezért meghagyták az életét.

Mindeközben a füstölgő Margitta romjait messziről, rejtkehelyről figyelte Kristóf úrfi, aki a kiáltozást és csatazajt hallva visszafordult útjáról. Látta, ahogy a tatárok mindenkit lemészárolnak az összecsapás helyszínén. Könnyező szemmel saját vallása szerint elmondott egy imát a halottakért, majd megfogadta, hogy ő, székelyhídi Paskó Kristóf egyszer megénekli ezt a szörnyű pusztulást.

Joszeff, Ráchel és az egész rokonság temetetlenül hevert a faluban, miközben Áront rabláncon vezették a tatárok IV. Mehmed Girej krími kán táborába, Várad alá.

Szeptember 20-án a kán kiadta a távozásra a parancsot, és Áron, a mezőkeresztesi csatában és Erdélyben magát véresre harcoló Galga szultán

rabjaként megindult a tatár sereggel az ismeretlenbe. Az út veszélyekkel volt teli, de a legfájdalmasabb az volt Áron számára, hogy annak ellenére, hogy a kivonuló hordát körbevették a magyar csapatok, soha meg nem támadták őket. Így ment ki szépen az országból a tatár, Jenő várát majd Lippát, Lugost és Karánsebest érintve, végül a Havasalföldet is elhagyva.

*Mikor pedig utóléri őt a sok baj és nyomorúság:
akkor szóljon ez az ének előtte bizonyoságképen
(mert nem megy feledésbe az ő maradékának szájából),
mert tudom az ő gondolatát, a mely szerint cselekszik már most is,
minekelőtte bevinném őt arra a földre, a mely felől megesküdtem vala.**

*5Móz 31.21

Miután a tatár sereg átkelt a befagyott Moldova és Szeret folyókon, megérkeztek Jászvásárba, amit a helybeliek Iasinak is neveztek. Itt a rabszolgák egy részét Galati felé lehajózták az épp hajózható Pruton, a másik felét tovább hajtották a Krím felé. Mivel Áron nagyon erősnek bizonyult, és a tatárok láthatóan megkedvelték, az utóbbi csoportba hajtották őt tovább, hogy majd Benderen is átgyalogolva, Jediszánt átszelve megérkezzenek vele együtt a Krími Kánságba.

Február közepén érkezett meg a foglyokkal teli sereg Bahcsiszaraj alá, ahol Áront kihallgatásnak vették alá. A fiú ráébredt, hogy most az életéről van szó, így megpróbált válaszolni tolmács segítségével a tatárnak. A tolmács -a korábban fogva tartott Kemény János fejedelem ott raboskodó magyar titkára- értésére adta Áronnak, hogy ha valamikor az életben még haza akar jutni, magát értékesnek, becsesnek és vagyonra válthatónak kell bemutatnia, mivel ezek a hordák emberkereskedelemből élnek. Áronnak nem maradt családja, aki kiválthatta volna, ezért elmondta, hogy tudomása van bizonyos elrejtett javokról, amelyek biztosan elegendőek lennének az ő váltságdíjaként. A kihallgatást itt gyorsan megszakították, és a tatár őrség bekísérte Áront a Bahcsiszaraj városa fölött emelkedő sziklára épített Kaloda elnevezésű, a rabok nyelvén másképpen pedig Sidóvárnak szólított erődítménybe. Áron nem tudta elképzelni, hogy hogyan válthatná ki magát a rabságból, hiszen családjából mindenki odaveszett.

*És ímé, bár a mi testünk épen olyan, mint a mi atyánkfiaink testök,
s a mi fiaink olyanok, mint az ő fiaik,
mi nekünk mégis rabság alá kell adnunk fiainkat és leányainkat,
sőt vannak már rabszolga leányaink is,
és nincs erőnk arra, hogy őket megválthatnók,
hisz mezeink és szőlőink másokéi már!**

* Nehem 5.5

Áron Sidóvárban találkozott még olyan rabokkal, akik 1657-ben kerültek fogságba Kemény János seregéből. Tétlenül teltek a napok. Az új rabokat a tatár addig kínozza, amíg értékeiket át nem adták, enni és inni csak annyit kaptak, hogy még életben maradjanak: így akarták a szökés veszélyt teljesen kiküszöbölni.

Áron lelkében összetörve, életével leszámolva várta sorsának beteljesedését, azzal az Igével élt, melyet Margittán egyik haldokló rokonától hallott:

Utálom!

Nem akarok örökké élni.

Távozzál el tőlem, mert nyomorúság az én életem.*

* Jób 7.16

Február végén Girej kán titkára teljesen váratlanul kivetette a tömlöcből a testben és lélekben is leépülni indult Áront, és a tolmács segítségével koldulólevelet adott át neki, amely szerint ő maga volt köteles elmenni a kincsekért Magyarországra, és azokkal visszajönni. A kán meghagyta a levélben, hogy mindenki engedje útjára a levél felmutatóját, azt senki el ne fogja. A levélben azonban arról is szó esett, hogy amennyiben Áron vissza nem tér egy éven belül, öt tömlöctársát kínok kínjai között végeztetik ki, és Áront élete végéig kerestetni fogják.

Áron, lábán egy leverhetetlen, mozgását csak kissé akadályozó, de rabságát bizonyító bilincsel Bahcsiszarajban hajóra szállt, és megindult Constanta felé, ahonnan majd a tatár segédhadak felügyelete mellett, néhány hasonló rab társaságában kellett visszatérnie Magyarországra. Üres szemmel nézte, ahogyan a hajó elhagyta a tatár fővárost és beleveszett a tenger sötétjébe.

1659. március közepén a hajó iszonyatos viharba került Constantától egy napi hajóútra. Az emberek átestek a hajóhídon, sokan a vízbe veszttek, Áron alig tudott megkapaszkodni a hajón. Ekkor történt meg vele az, amire senki nem számított: a viharban szétázott a védelmét adó kolduló-levél, immáron semmivel nem tudta magát igazolni, és csak egy szökött rabszolgának volt tekinthető.

Március 26-án Constantában, amikor elhagyta a hajót, török rabszolga-kereskedők lefogták Áront, aki hiába próbálta magyarázni, hogy épp milyen útra készült. A törökök bezsúfolták egy Konstantinápolyba induló rabszolgahajóra, és hogy sorsát jobban megértessék vele, egy hétig csak vizet és kenyert adtak neki, és minden nap legalább egyszer megkorbácsolták.

A török szállítmány április közepén érkezett meg Konstantinápolyba. Áronnak az utazás hetei alatt sikerült azon rabok közé furakodnia, akik hadifoglyoknak minősültek. Voltak közöttük magyarok, lengyelek és franciák is, és mind egyetértettek abban, hogy helyzetük valamivel jobb lehet, mint az egyszerű rabszolgáké. Áron bilincseit lefeszítették, így ő maga is közéjük tartozónak mondhatta magát.

A szultáni adók értelmében minden ötödik hadifoglyot a szultán szolgálátára vitték el. Áron is ezek közé került. Mivel még csak tíz évet élt, a szultáni elosztótáborban türkmének alá adták, akinek az volt a feladatuk, hogy a hozzájuk került gyermekeket hittanra, fegyverforgatásra okítsák, hogy így legyen belőlük janicsár.

Így került Áron a török hatalma alá, amely hatalom megpróbálta az agyát átmosni a következő években.

Oh mi Istenünk, nem ítéled-é meg őket?

*Mert nincsen mi bennünk erő e nagy sokasággal szemben,
mely ellenünk jön.*

Nem tudjuk, mit cselekedjünk, hanem csak te reád néznek a mi szemeink.*

*2Krón 20,12

1660-1683

*Mihelyt valamit elgondolsz, sikerül az néked,
és a te utaidon világoosság fénylik.**

*Jób 22,28

Áron a janicsáriskolát először Konstantinápolyban, majd Drinápolyban és Gallipoliban végezte, vizsgáit hibátlanul letette, és úgy megtanult törökül, hogy senki meg nem mondta volna, hogy nem annak született. Mozlim hitre tért, legalábbis a külsőségek szerint.

1665-ben a Topkapi Szerájban pusztított tűzvész oltása során megmutatta bátorságát. A szerájban tartózkodók közül egy Abdurrahman nevű előkelő férfit mentett ki az égő palotából, aki ezután, hogy háláját kifejezze, apródjává tette Áront.

Áron szorgalmasan tanult és edzette a testét, azonban szelleme minduntalan hazavágyott, és nem tudta feldolgozni a családját ért csapást.

1668 tavaszán, amikor betöltötte az előírt húsz éves kort, amikor is az ifjak bekerültek a janicsár-seregbe hároméves alapszolgálatra, Abdurrahman apródjaként felmentést kapott a katonáskodás alól, helyette írnofi és titkári feladatokat látott el, így lett a tagja hivatalnoki seregnek, amely az Oszmán Birodalom adminisztrációját működtette. Az adminisztrációban érdekes és fontos feladatokat kellett ellátnia, amelyekkel olyan sikeresen birkózott meg, hogy a személyes hatalmában folyamatosan erősödő Abdurrahman véglegesen maga mellé vette a fiút.

Abdurrahman fiaként szerette és nevelte, Áron pedig néhány év múlva már atyja helyett atyjaként gondolt rá, bár ezt sem magának, sem Abdurrahmannak soha be nem vallotta. Ennek oka bizonyosan az volt, hogy Áron megfogadta, hogy családja lemészárlásáért szörnyű bosszút áll majd vagy a török vagy a tatár vezetők meggyilkolása útján. Abdi (a gazdája enge-

délyével szólította így) azonban ozmán volt, így majdani bosszújának célpontja. Áron gépezetté vált, egy olyan gépezetté, mely gyilkolásra tanította magát.

*Uram, bosszúállásnak Istene!
Bosszúállásnak Istene, jelenj meg!**

*Zsolt 94.1

*Azután szólíts és én felelek,
avagy én szólok hozzád és te válaszolj.**

*Jób 13.22

*De ha veszedelem történik:
akkor életért életet adj.**

*2Móz 21.23

*Szemet szemért, fogat fogért,
kezet kézért, lábat lábért;**

*2Móz 21.24

Áron 1669 és 1680 között csatáról csatára, országról országra követte hűségesen Abdurrahmant. A bagdadi, majd pedig a boszniai hivatalokban bámulatosan megtanulta kezelni a saját írását és utánozni mások kézírását. A hihetetlen hosszúságú utazás olyannak tűnt, mint aminek soha nem szakad vége. 1680-ban azonban Abdurrahman, Kara Musztafa pasa személyes megbízására Egerbe ment, és az ő kíséretében ekkor Áron ismét magyar földre lépett. Egri tartózkodása alatt azon fáradozott, hogy előkészítse szökését Verterre azért, hogy az elásott Tórát magához vegye. Addig-addig halasztódott a szökés, mígnem 1683-ban Abdurrahmant Lengyelországba vezényelték, ahol Kemeniec várának védelmét irányította. A lengyelországi diadalt követően Áron ismét megpróbált némi szabadságot kikérni Abditól, de erre megint nem kerülhetett sor, mert Abdurrahman, aki ekkor már Kara Musztafa udvarmestere volt, magával vitte Áront Bécsbe, hogy az ottani ostromban ismét tevékenyen rész vegyenek.

Ezután szélsebesen követték egymást az események: Ibrahim budai pasát még ugyanebben az évben megfojtották, és Abdurrahmant – aki akkor már pasa volt – nevezték ki budai beglerbégnek. Áron Budára érkezett, hazatért. Utazásai során mestere lett a diplomáciának és a kézírásnak. Sorával azonban elégedetlen volt, mert a jövőjét a bosszúvágya kiélésére és a kincs megszerzésére tette fel, ezért minden kinevezést és kitüntetést elutasított, meghúzódott az Oszmán Birodalom árnyékában, mint egy vadállat, aki prédáját lesi, és tudja, közeleg az ő ideje.

*Mondjátok a remegő szívűeknek:
legyetek erősek, ne féljete!*
*Ímé, Istenetek bosszúra jó, az Isten, a ki megfizet,
Ő jó, és megszabadít titeket!**

*Ésa 35,4

1686

*Mert veled vagyok én, azt mondja az Úr, hogy megtartsalak téged:
mert véget vetek minden nemzetnek, a kik közé kiűztelek téged,
csak néked nem vetek véget, hanem megfenyítelek téged ítéllettel,
mert nem hagylak egészen büntetés nélkül.**

* Jer 30,11

1686 májusában Áron a Vízivárosból Abdurrahman pasa rezidenciája felé tartott. Az örök, mint régi ismerőst szívélyesen üdvözölték és bejelentés nélkül engedték be a pasához.

A pasa gondterhelten, de örömmel ölelte át Áront, és helyet kínálta. Épp most fejezte be elnöklését a Dívánban, ahol ismét riasztó hírekről értesült. Mivel a hírek gyors lábon szállnak, különösen, ha veszélyről szólnak, a pasa már előre tudta, hogy beszélnie kell majd Áronnal, ezért üzent neki.

A hetvenéves Abdurrahman pasa megengedte neki Áronnak, hogy jelenlétében leüljön, ami kimondhatatlanul nagy kegy volt a részéről. Teával kínálta, elzavarta a körülötte lebzselőket, és amikor kettesben maradtak, és szokásától eltérően a dolgok közepébe vágott. Elmondta, hogy tudomása van arról, hogy Lotharingiai Károly császári seregei és Miksa Emánuel bajor választófejedelem csapatai néhány héten belül elérik Budát. Mivel ismerte Buda várának állapotát, és bizonyos volt abban, hogy a szultán által ígért segítség időben nem fog megérkezni, biztos volt abban, hogy a vár idegen kézre fog kerülni.

A pasa szünetet tartott, majd elmondta, hogy Áront mindig is saját fiának tekintette, ezért most rábízta szörnyű nagy titkát, de cserébe fogadalmat kér tőle, hogy a ma rábízott küldetést élete árán is keresztülviszi. Miután Áron ígéretet tett, a pasa elmondta, hogy ő tulajdonképpen nem is török, hanem albán származású, őt is hasonlóan ragadták el gyermekkorában, mint ami Áronnal történt. Arnótként született, és felesége sem török nő, hanem magyar. Miután látta, hogy Áron hitetlenkedve néz rá, elmondta, hogy a szultán veje, Szokoli Mehemet horvát születésű, Ali pasa tengernagy pedig az édesanyja révén félig magyar.

Áron döbbenet hallgatott, és megértette, hogy felesküdt szörnyű bosszúfogadalmából semmi nem maradt, hiszen ezek szerint, ha atyja gyilkosain az oszmán vezérkarban kíván bosszút állni, lehet, hogy saját vérént ontaná. Áron könnyes szemmel a pasához fordult, és ismét megesküdt arra, hogy

a még mindig nem ismert küldetését teljesíti, és magában pedig elhatározta hogy a bosszúval felhagy, mert az Úr bölcsessége kiismerhetetlen.

És monda Isten Mózesnek: VAGYOK A KI VAGYOK.

És monda: Így szólj az Izráel fiaihoz:

VAGYOK küldött engem ti hozzátok.

2Móz 3.14

És monda nékik Mózes:

Legyetek veszteg, míglen megértem: mit parancsol az Úr ti felőletek?

4Móz 9.8

*Akkor megérted az Úrnak félelmét,
és az Istennek ismeretére jutsz.*

Péld 2.5

*Akkor megérted az igazságot, és törvényt és becsületességet,
és minden jó utat.*

Péld 2.9

Abdi pasa elővett egy díszes pergament, amelyen császári pecsét függött. Átadta Áronnak, hogy ez legyen az ő születési bizonyítványa, amely szerint 1655-ben Kismartonban született Martinus Waldmannként, és jelenleg a császári erők tisztii szolgája. Megkérte Áront, hogy a feleségét a többi előkelő budai török asszonyokkal menekítse ki a Várból abban az esetben, ha a császáriak valóban Buda és nem Fehérvár ellen vonulnának. Kérte, hogy az igazoló okiratot tartsa magánál, és amennyiben szükség van rá, mutassa be amikor az asszonyokat átmenekíti az ostromra készülők között: hazudja azt, hogy őket Lotharingiai Károly személyes szolgálatára viszi. Áron megértette, hogy a pasa mire készül. Tudta, hogy nevelőatyja győztesen élve vagy vesztessen holtan akarja elhagyni a csatamezőt. Láta, hogy a pasa nagyon kimerült, és az ő feje is zúgott a beszélgetéstől, ezért távozni készült, de a pasa ismét leintette.

A pasa kötelezte Áront, hogy egy másik küldetés elintézésére menjen, keresse meg a Budán lakó Izsákot, aki magát hivatalos ügyeinek intézésekor Schulhofnak is hívatni szokta. Menjen hozzá, férközzék bizalmába, és örökítsék meg az ostromot annak való történései szerint. A két férfi összeölelkezett, a pasa fiatal feleségéhez, Áron pedig házához sietett.

*Mert nem valami homályos ajkú és nehéz nyelvű néphez küldetel te,
hanem az Izráel házához.**

* Ezék 3,5

Áron 1686. június elején találkozott először Izsákkal, aki kedvelte az ozmánt, de most élt a gyanúperrel, hogy kémeket akasztottak a nyakába, mert a feltűnően csinos és bőbeszédű fiatalember minden előzmény nélkül toppant be a házába. Kellően hűvösen fogadta tehát Áront, aki azzal az ürüggyel kereste meg, hogy kilépett a török szolgálatából és a hitközség ügyeiben vállalna szívesen szolgálatokat csekély bér és lakhatás fejében. Izsák gondosan távol tartotta Árontól a családját, de miután meggyőződött, hogy a jövevény valóban zsidó és a Tórát is tudta olvasni, átmenetileg átengedte neki a vendégszoba használatát.

Áron a hitközségnél nem talált magának munkát, ezért Izsáknál próbálkozott, felajánlotta, hogy segítségére lesz a nyelvtudásával az üzleti ügyekben, de próbálkozásai süket fülekre találtak. Mindezek miatt a pasától titokban kapott járadékából élt, és olyan magányos volt, mint még soha.

A hónap közepén, amikor az újabb járadékáért ment át a pasához, egy üzenet várta, ami szerint a hó huszonegyedik napján reggel napfelkeltekor álljon készen a Zsidó kapunál, és teljesítse első küldetését. Áront előntötte a verejték. Ezek szerint a császáriak igencsak közel lehetnek, ha az asszonyok kiemenkítésére hívják fel. A következő héten alig aludt és alig evett valamit. Izsáknak feltűnt, hogy az idegen milyen zaklatott és némi részvétellel nézte, hogy milyen hevülettel imádkozik reggel és este.

17-én Lotharingiai Károly herceg ellenállás nélkül elfoglalta Pestet. Áron megpróbált kapcsolatba lépni a pasával, de az elérhetetlen volt számára. Másnap, tizennyolcadikán Miksa Emánuel bajor választófejedelem körülvárta Budát.

A szöktetés balul sikerült. Napfelkeltekor Áron császári ruhát és az igazolását rejtve egy csuha alá, megjelent a találkozó helyszínén, és elhűlve látta, hogy a tíz várakozó asszony mellé a várbeli asszonyok tucatjai csatlakoztak, azt hívén, hogy valami kedvező vásári alkalom veszi kezdetét. Áron nem tudta az összes asszonyt elkergetni, ezért a tízfős csapat negyven főre duzzadva indult el a Várból. Egy óra gyaloglás után az asszonyok elkezdtek zúgolódni, tüzet gyújtottak. A látótávolságban lévő császári előőrsök észrevették a tüzeket és egy csapatot küldtek ki annak vizsgálatára. Áron, látva, hogy küldetése bukásra van ítélve, magához vette a pasa feleségét, és a többi megriadt asszonnal a nyomában megpróbált visszamenekülni a várba. Már késő volt. A császáriak lecsaptak rájuk, és foglyul ejtették az összes asszonyt és magát Áront is, aki hasztalan próbálkozott igazolásával valamiféle megértést kérészkölni a fogvatartóktól. Az iratot elvették tőle, nadrágját az asszonyok előtt letépték róla, és egy pálcával mutatták fel körülmetélt hímtagját bizonyítva minden állításának hamisságát ezzel. Ez volt a vég kezdete.

*Ímé az Úrnak napja jó kegyetlen búsulással és felgerjedt haraggal,
hogy a földet pusztasággá tegye,
és annak bűnöseit elveszesse arról.**

* Ésa 13.9

Áront aznap délelőtt a Budára vezető úton meztelenül állították ki a bajorok, akiknek a császáriak az egész lefogott csoportot átadták. Délután a Várba igyekvő, és az ostromra készülőkötől kilépési engedéllyel bíró Izsák döbbenten látta meg Áront kikötözve a tűző napon.

Hirtelen ötlettel odarohant hozzá, jajveszékelné kezdett, hogy mi lett az ő egy szem fiával. Mivel a bajoroknál éppen őrségváltás volt, és az új őrcök nem értesültek Áron lefogásának körülményeiről, -némi aranypenz fejében kiadták a siránkozó apának a kikötözött Áront. Izsák Áronnal a szekerén eszeveszett módon hajtott be a résnyire nyitott kapun. Áron ismét megmenekült, és hálát adott az Úrnak:

És kisegíté őket a gyűlölő kezéből; kimentette őket ellenség kezéből.*

* Zsolt 106,10

Este Áron összeszedte magát annyira, hogy köszönetet tudjon mondani Izsáknak bátorságáért. Izsák elhárította a hálálkodást, de megkövetelte, hogy Áron elmondja neki az igazi történetét. Áron belekezdett abba a történetbe, amelyet még senki sem hallott tőle, és legjobb emlékezete szerint elmondta atyjainak történetét attól kezdve, amikor ősei 1520-ban bevándoroltak Budára. Izsák egy idő után elfáradt, és intett, elég legyen az emlékezésből, Áron pedig boldog volt, hogy nem kellett elmesélnie a margittai rémtetteket.

Mivel Izsákban mély nyomot hagyott Áron története, megengedte, hogy nála lakjon. Áron eközben a pasához próbált bejutni, hogy elmondja, mi történt a küldetésével, de az nem fogadta őt hivatalos ügyei miatt.

1686. június 24-én a császáriak elfoglalták a Vízivárost. Izsák magához hívatta Áront, és együtt nézték, ahogy a várral szembeni hegyen a bajorok ostromgépeket emeltek. Izsák elmondta Áronnak, hogy meghatotta a története, ezért ő is elmondja az övét. Elmondta, hogy anyai nagyatyja Samson Bachorach prágai rabbi, felesége pedig Efraim haKohen budai rabbi lánya. Elmesélte viszontagságos életét, hitét és kétségeit. Izsák egész nap mesélt Áronnak, aki bölcsen hallgatott, majd a nap végén átölelve Izsák vállát közösen szent fogadalmat tettek, hogy együtt, vagy ha a sors elszakítja őket, akkor külön-külön megírják Buda ostromának igaz történetét.

Július 13-án a császáriak megtámadták a középrondellát, az összecepasban mindkét fél súlyos veszteségeket szenvedett. Áron minden erejével azon volt, hogy a pasával találkoz hasson, de az újfent el volt foglalva ügyeivel.

Július 22-én Áronnak sikerült bejutnia a pasához, aki férfihoz méltón fogadta feleségének fogságba esése hírét, melyről más forrásból már tudomása volt. Tekintete üveges volt, és alig hallotta, amint Áron a második küldetés sikerességéről tett jelentést. Ekkor hatalmas robbanás rázta meg a várat: felrobant a legnagyobb fegyverraktár és a vár egyik oldala megdőlt, az védhetlenné vált. A pasa magára hagyta Áront és elrohant, hogy személyesen vegye kezébe a védelem irányítását. Áron azt hitte, sohasem látja többé nevelőapját.

Július 23-án két janicsár törte rá a rémült Izsákra és Áronra az ajtót és magukkal vonszolták Áront. Izsák rémületében szólni sem bírt, hiába nyugtatgatta Áron, hogy hivatalos ügyben várja őt a pasa. Abdi pasa szótlanul átnyújtotta Áronnak Lotharingiai Károly megadásra szólító levelét, majd miután Áron elolvasta azt, közölte, hogy írnoka halálos sebesülést szenvedett, úgyhogy Áronon a sor a válasz megfogalmazására. A levél elejét a pasa mondta tollba, majd mikor a végéhez ért, megkérte Áront, hogy fejezze be azt.

A következő napok feszült várakozással teltek el. Izsák boldog volt, hogy Áron visszatért hozzá, de hiába faggatta, hogy milyen kapcsolatban áll a pasával, Áron mindig kitért a válasz elől.

Július 30-án a korábbi eset megismétlődött, és Áron újra a pasa előtt találta magát, aki átadta neki az újabb megadásra szólító üzenetet. Áront maga mellett tartotta éjszakára is, majd vele együtt fogadta Lamberg grófit, akinek átadta a válaszlevelet.

Az 1686. augusztus 3-i sikertelen ostrom idején Izsák megmutatta vázlatait Áronnak, melyet az elolvasott. Izsák csodálkozására kihúzatta a bevezető szövegrészt, amelyben kettőjük titkos megállapodására hivatkozva kezdődött el a krónika. Áron szerint hiteltelenné teheti Izsák írását az, ha olyasvalakire hivatkozik, aki az ozmánoknak fontos szolgálatot tett. Izsák értetlenkedve nézett Áronra, de az nem magyarázta meg jobban a dolgot.

Augusztus 8-án Izsák és Áron a krónika szövegén dolgozott, amikor hír érkezett arról, hogy megérkezett a szultán felmentő serege. Ez boldogsággal töltötte el a várbelieket, de hamar lecsitultak a kedélyek, mert néhány óra múlva jött a hír, hogy a felmentő sereg visszavonult és Bia felé vette az útját.

A következő héten Izsák és Áron együtt dolgozott. Nagy veszteség érte őket, mert Áron által rajzolt térképek egy tűzvészben megsemmisültek, így csak Izsák szövege maradt meg az ostrommal kapcsolatban.

Augusztus 14-én a két krónikás éppen ebédeltek, amikor hír meghalották, hogy Biánál a császáriak tönkreverték a szultán seregét. A végső felvonás elkezdődött.

*A szemek világa megvidámítja a szívet;
a jó hír megerősíti a csontokat.**

* Péld 15.30

*És ímé nagy szél támad a puszta felől,
megrendíté a ház négy szegeletét,
és rászakada az a gyermekekre és meghalának.
Csak én magam szaladék el, hogy hírt adjak néked.**

* Jób 1.19

Augusztus 20-án Áron egy töltésről figyelte, hogy több ezer janicsár hogyan próbál feljutni a Várba, hogy az ostromlottakat segítse. Örökre bevé-

sődött elméjébe az az öldöklő harc, amit látott, és aminek eredményeként végül néhány száz életben maradt töröknek be sikerült jutnia. Még látta az ősz pasát, amint tiszteletadásra kivonult a bejutottak elé.

A következő napokban Izsákkal nem lehetett szót érteni. Világvége eljövetelét sejtető írásából nem lehetett felébreszteni, ezért Áron inkább Budáról való kimenekülés tervein gondolkozott.

Augusztus 29-én Szulejmán pasa háromezer katonája sikertelenül próbálkozott a Várba bejutással. Áron ezt látva, biztos volt abban, hogy napjaink meg vannak számlálva.

1686. szeptember 1-én nagy riadalom támadt Budán, mivel váratlanul riadót fújtak az ostromlók. A védők feszülten várták a rohamot, amely csak nem akart bekövetkezni. Ez így tartott egész nap, mikor kiderült, hogy a riadó csel volt csupán. Áron tudta, hogy ez a ravasz csel teljesen kivette az erőt a védőkből, és másnap várható a végső támadás. Szeptember 2-án Buda elesett.

Abdurrahman pasát a Zsidó utcában ölték meg a császári katonák, amikor egyedül támadt rájuk. A negyedet felgyújtották, a zsinagógában lemészárolták a bemenekülőket. Izsák eltűnt, feleségét az elsők között ölték meg a katonák.

Áron az ostrom után egy töltesen próbált leereszkedni, de a kötél idő előtt elszakadt, és Áron egy egészségügyi osztag kellős közepére zuhant. Ott lefogták, majd az Óbuda melletti sziget déli gyűjtőtáborába vitték, mint a többi foglyot. A táborban szörnyűek voltak az állapotok. A foglyok nagy többsége egy hónap alatt meghalt. Áront, miután kiderült, hogy írni és olvasni tud, kivették a táborból, és mint értékes foglyot Komáromba vitték. Itt érte a szabaddulás, azt mondták neki, hogy Oppenheimer Sámuel nevű bécsi hadseregszálító váltotta ki az összes foglyot.

Áron Pozsonyba menekült. Úton útfélen érdeklődött Izsákról, de senki nem hallott felőle. Áron elhatározta, hogy a túlélés érdekében eltitkolja budai történetét, küldetéseit.

Meg nem született gyermekeire gondolt, amikor belépett Pozsony városának kapuján.

Az ór mellett álló, és adatai felől érdeklődő írnoknak hirtelen ötlettel csak annyit mondott: Áron Waldmann, aki nem tudja mikor és hol született, szüleit nem ismerte, nevét véletlenül kapta, egyébként pedig házalásból tartja fenn magát, családja, rokona, szakmája és vagyona nincsen. Így fogadta őt az új világ, és így fogadta ő az új világot.

*Te hallgasd meg a mennyekből, a te lakhelyedből,
és add meg az idegennek mindazt, a miért könyörög néked,
hogy mind az egész földön való népek megismerjék a te nevedet,
és féljenek úgy téged, miképen a te néped az Izráel;
és ismerjék meg, hogy a te nevedről neveztetik ez a ház,
a melyet én építettem.**

*1Kir 8,43

1686-1696

A hitetlennek pedig nem lesz jó dolga, és nem hosszabbítja meg az ő életét, olyan lesz, mint az árnyék, mert nem rettegi az Istennek orcáját.*

*Préd 8,13

Áron nehezen szokta meg a pozsonyi életet, amelyet egy jelentős hazugsággal kezdett meg: míg a városi letelepedési iratokba Áron Waldmannként jelentette be magát, addig a polgárok közé római katolikus Martinus Eisenstadtként érkezett: minden hidat fel akart égetni maga mögött, és a múltját végképp el akarta felejtetni.

A következő tíz évben sikerült posztókereskedést nyitnia, nyelvismeretével és hozzáértésével sikerült azt felvirágoztatnia. A zsidó kereskedők csodálkoztak azon, hogy egy keresztény hogyan érthet ennyire a posztókereskedéshez.

1690 tavaszán kereste meg először egy pozsonyi polgár azzal, hogy hallotta, milyen sok nyelven beszél és milyen szép az írása. A polgár arra kérte, hogy az általa birtoklott nemesi adománylevelét másolja le neki kétszer, hogy azt az egymással viaskodó fiainak át tudja adni. Busás jutalmat helyezett kilátásba arra az esetre, ha Martinus olyan másolatokat tudna készíteni, amelyek eredetinek tűnnek.

Így kezdődött, és ezután nem volt megállás. Adománylevelek, értesítők, személyes levelek, jegyzékek és leltárak kerültek ki Martinus Eisenstadt titkos műhelyéből, akinek mindig szerencséje volt, mert munkáin semmilyen hivatalos szerv nem talált kifogást.

1695-re messze híres volt az ügyeskedők és haramiák között Martinus, akinek csinos vagyonához számtalan bűn tapadt ekkora. Az eltelt tíz évben elérte mindazt, amit csak nagyon kevesen tudtak volna: sok mindenkiről tudott valami terhelőt mondani, és ezért valamennyien, akik szolgálatait igénybe vették, a védelmére voltak.

Martinus 1695 év végén elhatározta, hogy engedélyez magának egy kis pihenőt, belefáradt a hamisításokba, hazugságok, és abba, hogy minden vasárnap végigülte a misét, mint hithű katolikus. Ez utóbbi már azért is nagyon zavarta, mert sok becsületes keresztény hívőt ismert meg, akik befogadták.

Martinus hitelhagyott, gyökértelen, erkölcstelen emberré vált. Istenéről elfeledkezett. Élt, de a lelke halott volt. Üres tekintete bélyegezte meg arcát, és a rendes emberek elkerülték.

*Az Isten lelke pedig felindítá Zakariást, a Jójada pap fiát,
a ki felállta a nép között, és monda nékik:*

*Ezt mondja az Isten: Miért szegtétek meg az Úrnak parancsolatait?
- mert az nem használ néktek.*

Ha elhagyátok az Urat, ő is elhagy titeket.

* 2Krón 24.20

1696-1699

*Minden féltett dolognál jobban őrizd meg szívedet,
mert abból indul ki minden élet.**

*Péld 4,23

1696 májusában Martinus Eisenstadt Pozsonyban számba vette elmúlt évi jövedelmeit, posztókereskedésének raktáron lévő árumennyiségét és azt, hogy mennyit adakozott az üzlete mellett magasodó Szent Adalbertus kápolna felújítására. Az eredményt látva elhatározta, hogy megérdemelt pihenését utazással fogja tölteni. Természetesen volt egy másik könyvecskéje is a házának pincéjében, azokkal a bejegyzésekkel, amelyeket azon nemtelen uraságok fizettek neki, akiknek nemesi eredetüket igazoló pergameneket készített az elmúlt tíz esztendőben. Mivel a posztókereskedés fásasztó volt, a zugírászat pedig igen veszélyes, Martinus szent elhatározással fogadta, hogy a régóta halogatott utazását nem nélkülözi tovább.

Házának kulcsaiból (melyből hármat készítettett) egyet a kápolnában szolgálatot teljesítő plébánosra bízott, a másikat pedig közvetlen szomszédjára, akinek frissen szerzett nemessége okán igencsak volt mit megköszönnie az utazónak.

Martinus Esztergomon keresztül dél felé kívánt haladni, de mindjárt az utazása másnapján bajba került: hatalmas vihar támadt, a ló levetette a hátáról Galánta határában, az erdőben, és ő pedig ott maradt ló nélkül, kificamodott bokával az ismeretlen úton. Gyalog indult Galánta felé.

Délután látta, amint három lovas vágat keresztül az erdőn, éppen feleje. Amikor meglátták, megálltak és kérdőre vonták, hogy mit keres errefelé az elhagyatott pusztaságban. Martinus diáknak adta ki magát, és elmondta sanyarú történetét a lóval, azonban azt elhallgatta, hogy Pozsonyból jött és Esztergomba tart. A három lovas megszánta az utazót, ebben segített az a néhány aranypénz is, amit Martinus a segítségért felajánlott nekik. Egyikük mögé felült a lóra és elindultak.

Tardoskedd düledező fogadójában éjszakáztak. Mivel Martinus fizette a bort, a legények igencsak beittak és beszédes kedvük kerekedett. Elmondták, hogy Érsekújvárra mennek egy uraság megbízásából, akinek az újvári jegyző a haragosa volt valamiért. Az egyik legény azt is elárulta mielőtt a sok bortól elaludt volna, hogy az a küldetésük, hogy hamis aranyat csempésszenek abba a küldeménybe, amit nekik a jegyző fog átadni: küldendő a megbízó uraságnak. Mivel nem akarták, hogy lelepleződjön a fortély, az inspektor két nap múlva követi őket, és induláskor, a sokaság szeme láttára fogja szörnyülködve felismerni a hamis aranyat a jegyzői pénzek között. Martinus elmerengett az Írás nehéz szavain:

*Mindenki őrizkedjék a barátjától,
és egyetlen atyátokfiának se higgyetek,
mert minden atyafi cselbe csal,
és minden barát rágalmazva jár.**

* Jer 9.4

Martinus, aki rejtett foglalkozásánál fogva értette a szót a haramiákkal és törvénszegőkkel, elhitette a legényekkel, hogy cseppet sem érdeklődik az ügyük iránt, azonban másnap Érsekújvártól egy órára lekéredzkedett a lóról és elbúcsúzott tőlük, mondván másfelé kell neki haladnia. Este, mikor már mindenki nyugovóra tért, Martinus besétált az újvári főtérre, és megszállt a fogadóban. A fogadóst faggatni próbálta arról, miféle ember ez a jegyző, de ő nem nagyon akart kötélnek állni mindaddig, amíg Martinus meg nem szabadította magát ismét néhány aranytól. Megtudta, hogy a jegyző a bíróval együtt másnap fog törvényt ülni és harmadnap fogja az összegyűjtött adományokat megküldeni egy nagy úrnak, akinek a nevét Martinus nem tudta kivenni a halálosan fáradt, és egyébként magyarul igen rosszul beszélő tót kocsmáros szavaiból.

Hajnaltól Martinusra törték az ajtót. Két fegyveres csak úgy, gatyában rángatta ki az ágyból, majd pillanatok alatt egy tömlőben találta magát. Volt min gondolkodnia ismét. Reggel belépett hozzá egy ismeretlen megtermett uraság, aki közölte, hogy ő volna a jegyző, és jó lenne, ha Martinus a legyorsabban előadná az igazságot, mielőtt még deresre húzatja.

Martinus saját magát (mivel ilyennek érezte a jegyzőt is) kálvinista diáknak hazudta, és azt mondta, hogy a jegyzőnek oly nagy híre van Trencsénben, hogy hozzá jönne tanulmányait folytatni. Azért kényszerült arra, hogy a kocsmában érdeklődjön, mert szegény emberként ajánlólevele nem volt, amivel tiszteletét tehette volna, és az volt a terve, hogy a jogszolgáltatás folyamán teszi magát ismertté a jegyző úr előtt. Mivel a jegyző igen hiú ember volt, és törvénykezésbeli segédkezését valóban elismerték, Martinust kivette a fogásból, és magához vette. Arról nem beszélt, hogy az emberei jelezték előre, hogy provokációra készül az az uraság ellene, akinek birtoklevelének hamiságára a múlt nyáron az illetékes szervek előtt rámutatott. Ezért is fogatta le Martinust.

A törvénykezésen szépen mentek le az ügyek sorban. Martinus a színpad mögül észrevette a három legényt a tömegben, és szólt a jegyzőnek, hogy ismeri azt a három embert egy fogadóból, ahol azzal dicsekedtek, hogy valami adományt fognak megrontani a rossz pénzekkel. A jegyző intett az embereinek, akik óvatosan elvezették a tömegből a három férfit, és miután valóban hamis pénzt találtak náluk, lefoglalták őket. Ezek persze tagadták, hogy tudták volna, hamis pénz van a birtokokban, és végül így el is engedték őket, hiszen nem volt bizonyítható ellenük semmi sem. Az ügynek az lett az eredménye, hogy a jegyző az összegyűjtött adományokat tiszta pénzként tudta továbbítani, Martinus megbecsülést szerzett a jegyzői hivatalban, a három férfi pedig ki-

menekült a veszélyből, és azon tanakodott, hogy honnan jött rá a jegyző, hogy hamis pénz van náluk.

Este a jegyző magához hívatta Martinust. Hálája jeléül asztalához ültette és bemutatta családjának, akiket aznap délelőtt szerencsésen megmen-tett az esetleges meghurcoltatástól. Az asztalnál serényen folyt a beszélge-tés, a rokonok egész álló éjszaka panaszták sorsukat, amin persze nem volt semmi panaszolni való. Néhány keresetlen szóval illeték a másvallásúakat. Martinusnak feltűnt, hogy a jegyző lánya érdeklődéssel figyelte őt a beszélge-tés során, és meglepődve tapasztalta magán, hogy kívánós gondolatokat tá-masztott benne a leány látványa. Így kezdődött a kapcsolatuk.

Martinus gyorsan elfeledte, hogy miért is indult el otthonról, nagyon le-kötötte őt a jegyzői hivatalban tapasztalt sok érdekes ügy és a jegyzői gyakorlat fi-gyelemmel kísérése. Már fél éve a jegyző házának vendége volt, mikor egy hideg délutánon a kertben sétálgatott, és véletlenül összetalálkozott a lánnyal. Ekkor vallották meg egymásnak érzelmeiket. Martinus harmadnapra odaállt a jegyző-höz, hogy megkérje leánya kezét. A jegyző, örömmel adta, mivel már nagy gon-dot jelentett számára a huszonnyolc éves vénlány, és úgy látta, hogy Martinus tö-rekvő emberként még sokra viheti... Martinus bemutatta a jegyzőnek (ez előző nap készített, és elsőrangú hamisítványnak minősülő) keresztlevelét, és Trencsén város polgárainak sorába történő felvételét igazoló hasonlóan hamis iratot.

Néhány hónap előkészületet követően frigyre léptek a fiatalok. Min-den tökéletesnek látszott, azonban a nászéjszakán bekövetkezett a baj. Mikor Martinus nagy igyekezetében, hogy a frigyét elhálja, megközelítette asszonyát, az ifjú ara (akinek ezek szerint mégiscsak voltak ebbéli tapasztalatai) sikoltoz-va rohant ki a szobából, amikor meglátta Martinus csonka-csupasz vesszőjét.

Martinus tudta, hogy nagy bajban van, és ekkor döbrent rá, hogy mi-csoda ostobaságot követett el. Azonmód köntösben kiszökött az ablakon, és pokrócba csavarva elkötött egy lovat az istállóból és menekülni kezdett haza, Pozsony felé...

1696 karácsony másnapján ért vissza betegen a fagytól. Megfogadta, hogy soha többé nem hazudik, jó útra tér, becsületes úton fog járni.

Így is lett. Titokban támogatni kezdte a kiépülő hitközséget, ezüst menórát ajándékozott Liepman Heller Jomtov rabbinak, aki azt 1697 nyarán az ajtajának támasztva találta meg, egy aláírás nélküli adománylevél kíséretében.

Martinus, amikor látta, hogy a rabbi elfogadta az ismeretlen által küldött ajándékot és ezáltal nyitottságról tett bizonyosságot, egy este felkereste a rabbit, és felajánlotta, hogy megvizsgálja a Pozsonyba az utóbbi időben bekerült Talmud-példányokat, mert kalandos élete során sok esetben talált közöttük hamisítványt. A rabbi ezt a felajánlást igencsak gyanakodva fogadta, mert nem tudta elképzel-ni, hogy mit akarhat egy keresztény a zsidótól, ráadásul egy olyan keresztény, aki segítségét ajánlja fel a hittestvérei által elkövetett hamisítások leleplezése ügyé-ben, másrészt elképzelni sem tudta, hogy értelme volna Talmudot hamisítani. Mi-vel azonban Martinus heteken át kérlelte őt, és bebizonyította, hogy ismeri a zsi-

dók nyelvét és írását, a rabbi –gondolva, hogy ebből baj nem lehet- belement a dolgozba, és Martinus bejáratos lett hozzá. Természetesen nem talált hamisított Talmudot, de az eltelt hetek alatt jó kapcsolatot alakított ki a rabbi-val és környezetével. Ez a kapcsolat odáig fejlődött ki, hogy 1698 telén Martinus Eisenstadt betért a zsidó közösségbe, a körülmetélésének meglétét azzal magyarázta, hogy gyermekkorában bizonyos betegsége miatt elvégezték rajta azt. Amikor megkérdezték Martinust, hogy miért tért be a közösségbe, akkor ezt a rejtélyes választ adta egy Talmud magyarázatból: „Élj a Törvény által, de ne azáltal halj meg.”

Hamarosan hitközségi szolga lett belőle, aki oklevelek kiállításával foglalkozott. 1699 februárjában, amikor Simon Pressburger mint a pozsonyi zsidók előljárója császári engedéllyel a bész hamidrást, a „tanulás házát” megalapította saját pénzén, az alapítással kapcsolatos ügyek intézésében tevékenyen részt vett.

*Mert közel van az Úrnak napja minden népek ellen.
A mint cselekedtél, úgy cselekesznek veled;
a mit te fizettél, visszaszáll fejedre.**

* Abd 1,15

*De egyedül a ti atyáitokat kedvelte az Úr,
hogy szeresse őket, és az ő magvokat:
titeket választott ki ő utánok minden nép közül,
a mint e mai napon is látszik.**

* 5Móz 10.15

1700-1705

Ki nyitotta fel orcájának ajtait? Fogainak sorai körül rémület lakik!*

*Jób 41,14

Martinus Eisenstadt (mert nevét megtartotta) lelkes híve volt a hitközségnek. Zsidó névként az Aaron nevet vette fel, ezen a néven ismerték meg a helybeli zsidók, akik egyfajta csodának tekintették őt, mert egyrészt alig volt példa arra, hogy valaki a zsidó közösségbe betérjen, másrészt pedig olyan gyorsan és pontosan sajátította el a hitélet szokásait, szabályait és olyan hibátlanul beszélt a közösség nyelvét, ahogyan az nem volt várható egy betért kereszténytől. Martinus pedig csak hallgatott, amikor a múltjáról kérdezték.

1702 januárjában Martinus a sabbati imából tért haza, amikor látta, hogy az ajtó nyitva van. A szombat tisztességét megszegve fejszét ragadva lépett be az előszobába, ahol egy gyertya mögött két nyakig begombolkozott ismeretlen úr várakozott csendben.

A magasabbik szólította meg Martinust: „-Magát keressük Áron Waldmann, akit Komáromból 1686-ban az Oppenheimer váltott ki rabságából, és aki elfutott ide Po-

zsonyba, hogy nevet és hitet többször váltva elbújjon a számadás elől." Áron kiejtette kezéből a fejszét. Az elmúlt hosszú tíz év munkája, fogadalmi semmivé lettek.

A magasabbik folytatta: „- Csak nem gondolta, hogy az Oppenheimer szívójságból váltotta ki a zsidóit a fogságból? Vagy ha mégis, ez a dísz-zsidó sem tud túljárni Lipót császár eszén. Eljöttünk magáért, hogy megkérjük egy kis szívességre. Ha megteszi, talán meghagyjuk nyomorúságos életét. Ha nem teszi meg, azonnal szétkürtöljük mindazt, amit magáról és üzelméről tudunk." Áron intett, mire az alacsonyabbik németül belekezdett...

1702 tavaszán a császári adminisztráció csodák csodájára rábukkan- tak olyan terhelő iratokra, amelyek alapján több magyarországi végvárat, köz- tük Nyitra várát elkezdheték leromboltatni. Senki nem tudta, hogy a pozso- nyi katolikus posztókereskedőből lett zsidó hitközségi szolga mivel foglalko- zik hajnalanta a pincéjében...

*Jaj a hamis határozatok határozóinak, és a jegyzőknek,
a kik gonoszt jegyeznek*,*

* Ésa 10.1

*Iszonyat az igazaknak a hamis ember;
és iszonyat az istentelennek az igaz úton járó.**

* Péld 29.27

*A hamis bizonyság nem marad büntetlen,
és a ki hazugságokat beszél, elvész.**

* Péld 19.9

1703 tavaszán ismét eljöttek Áronért. Áron az elmúlt évben lefogyott, meggyengült, a hitközségben arról beszéltek, hogy halálán van. A két jövevény egy cseppet sem törődve Áron állapotával Breznóba küldte ismét újabb néven, hogy a rebellis II. Rákóczi Ferenc háza tájáról küldjön értékelhető értesítést a császáriaknak. Mivel Áron megtagadta a közreműködést, a két császári bérenc csendben ecsetelni kezdte, hogy minden lehetőségük megvan arra, hogy Áron leleplezésével egyidejűleg a pozsonyi zsidók körül pogromot gerjesszenek, amelyben nemcsak Áron, hanem az összes zsidó is el fog pusztulni. Áron ismét kényszerpályára került, és felment Breznóba, Iván Pozsega néven, és rettegett.

*És hozok reátok bosszuló fegyvert,
a mely bosszút álljon a szövetség megrontásáért.
Ha városaitokba gyülekeztek össze,
akkor döghalált bocsátok reátok,
és az ellenség kezébe adattok.**

* 3Móz 26.25

Április elején Iván Pozsega összebarátkozott Pap Mihály benei kisnemesrel és Bige Györggyel, amikor azok a városba értek és véletlenül közös asztalhoz kerültek a vendégfogadóban Ivánnal. Iván is meglepődött, amint ezek ketten arról kezdtek neki suttogni, hogy tulajdonképpen követségben járnak itt, és mihamarabb be kell jutniuk a fejedelemhez megkérni őt, hogy álljon egy felkelés élére. Iván, mint a felkelés lelkes híve ajánlkozott arra, hogy mint írástudó, maga is elkíséri őket Rákóczi elé.

Másnap a küldöttek bebocsátást kértek és kaptak a fejedelemhez, aki figyelmesen hallgatta a felhívást, de kérésük előadását követően várakozásra küldte ki őket. A követek később tudták meg, hogy az óvatos fiatal fejedelem magához kérte Barniczky Gált, és elküldte a Tiszavidékre, megtudakolni, milyen is a helyzet arrafelé. A fejedelem a három követet őrizet alatt elhelyezte szálláshelyén.

Május elejéig nemigen történt semmi, Iván azon gondolkodott, hogy jelentését hogyan juttassa el a megfelelő helyre, amikor is Barniczky Gál visszatért egy jobbágy kíséretében, aki magát tarpai Esze Tamásnak nevezte. Amikor Rákóczi bezárkózott velük, hogy megtanácskozza a kérést és annak komolyságát, Ivánt újra szoros őrizetbe vették. Iván épp elkészítette rejtjelezett írását az eseményekről, amikor zárkájának ablakából látta, hogy Rákóczi május 6-án átadja a tiszaháti bujdosók képviselőjének, Esze Tamásnak a „*Cum Deo Pro Patria*” feliratú zászlókat.

Áron, aki többszörösen elvesztette hazáját, családját, vagyonát, nemzetiségét és vallását ekkor értette meg, hogy nem az a sorsa, hogy sodródjon az események láncolatában. A zászló szövegét a magáénak tekintve írt egy semmitmondó jelentést a kapcsolatának, és eljuttatta azt a megfelelő helyre. Ugyanezen a napon értesült arról, hogy május 3-án meghalt az az Oppenheimer, akinek Komáromból való szabadulását és ezáltal közvetve kémkedésre okot adó sorsát kapta. Ez a felkelőknek azért volt fontos, mert a császár moratóriumot rendelt el az udvar tartozásaira a bankházzal szemben, Áronnak pedig azért, mert isteni jelnek tekintette a hírt, hogy felhagyjon szégyenletes kémkedésével.

*Akkor jól lesz dolgod, ha a rendeléseket és a végzéseket megtartod
és teljesíted azokat, a melyeket az Úr Mózes által parancsolt volt Izráelnek.
Légy bátor, légy erős, ne félj, és ne rettegj!**

* 1Krón 22.13

Áron az őrizetből kiszökött, egy mészárszékből összevázta ruháját és iratait, majd azokat széthagyta azon a helyen, ahol a futár az üzenetét néhány órával később felveszi majd. Messziről figyelte, ahogy a futár észrevette a véres ruhát és rémülten nézelődik körbe, hogy micsoda vadállat ölhetette meg és hurcolhatta el Iván Pozsegát. Áron ezután ismét visszatért a fejedelem őrizetébe. Jelentkezett Rákóczi titkáránál, elmondta, hogy az Iván nevet azért vette fel, mivel a felkelést támogatta és menekülnie kellett. Magát ismét diáknak

adva ki, katolikus nevében bemutatkozott, és hogy bizonyítsa diák voltát előbb latinul, németül majd pedig olaszul szólalt fel. A fejedelem titkára hitte is meg nem is Martinus Eisenstadt meséjét, mindenesetre a titkárságon tartotta és kisebb fordítási feladatokat bízott rá, amit Martinus teljesített is.

Július 14-én Rákóczi Tiszabecsnél elűzte a tiszai átkelőt őrző megyei hadat, ekkor Martinust már befogadni látszottak a fejedelmi titkárságon, ezért hamarosan (július 19-én) Martinus jegyezhetette fel egy jegyzőkönyvben, amint a diószegi kurucok Bóné András vezetésével fegyverrel csatlakoznak Rákóczihoz.

Ezt követően nagyon érdekessé vált Martinus számára a fejedelmi hadi útvonal, ugyanis június 26-án a fejedelem Hajdúsámsonban táborozott, néhány órai lovaglásra Vértestől, ahol Martinus sok évvel ezelőtt a Tórárt és a pergament elrejtette. Martinus megpróbált volna kiszökni a táborból, de mielőtt elindult volna, sürgős fordítási feladatot róttak rá.

Mivel Rákóczi hamarosan tovább haladt a seregével a Tóra felhozatala lehetetlenné vált. Búskomorságát a környezete nem tudta mire vélni, hiszen a fejedelem egyre halmozta ez idő tájt a győzelmeket...

Mivel Rákóczi 1704 februárja elején Ráday Pált és egy Okolicsányi Pál nevű férfit diplomáciai küldetésbe küldte a lengyel, svéd és porosz uralkodókhoz, Martinus feladatai megszorodtak. Többek között ő fogalmazta meg a február 15-én kihirdetett irat egyes részeit, amelyben Rákóczi a katonák hozzártartozóit kötelezte arra, hogy vegyenek részt a hadi élelmezésben.

Martinus ebben az időben már nagyon rosszul érezte magát, mivel egy olyan ügyet szolgált, amelyet jónak tartott, de amelyet az utóbbi időben szükségszerűen bukásra ítéltnek látott.

*A vidám elme jó orvosságul szolgál;
a szomorú lélek pedig megszáraztja a csontokat.**

* Péld 17.22

Martinus március közepétől a hónap végéig Gyöngyösön részt vett a fejedelem és a császár megbízottai között folytatott béketárgyaláson, a másodjegyűkönyvet vezette. Itt is meggyőződhetett arról, hogy a felkelés kimenetele több mint kétséges.

Amikor Rákóczi április közepén Eger alól visszafordult a Dunántúl elfoglalására, Martinus nem tudott feladataira figyelni, állandóan az elásott Tóra járt a fejében, amelytől egyre távolodott a sereg. Ez a kedélyállapota némileg megváltozott, amikor Rákóczi június végén a Dunántúl felszabadítása helyett a bácskai szerbek ellen kezdett vonulni, hogy Szeged elfoglalása esetén közvetlen kapcsolatot tudjon létesíteni a temesvári pasával. Martinust az úton egy magas lázzal járó betegség döntötte le a lábáról, ezért szolgálatai alól felmentették, és kérdéses volt, hogy lekíséri-e Szegedre a sereget.

Amikor Rákóczi július 20-án elfoglalta Szegedet, Martinus félig felgyógyulva a haditérképet megnézte. Láta, hogy egy jó lóval, ha kapna néhány

nap szabadságot fel tudna lovagolni Vértesig, azonban kérelmét nem tudta előterjeszteni, mert másnap Rákóczi ostromolni kezdte a várat. Az ostrom idején Martinus az isztambuli francia követ személyes szolgálatára volt beosztva (aki ekkor Rákóczi követeként is működött), és elég sokat megtudott arról, hogy mi vár a felkelőkre, ha a felkelés elbukik. A követet elkísérte a temesvári pasához Rákóczi személyes kérésével, amelyben a fejedelem lőport kért a töröktől. A pasa rendes válasz helyett csak azt üzentte vissza, hogy ha Rákóczi megszerzi a szegedi várat, akkor azt adja át a szultánnak. A pasa nem tudta, hogy Martinus tud törökül, ezért elővigyázatlanul mondott még néhány keresetlen szót a Rákóczi kérésével kapcsolatban, amit Martinus rögtön elmondott a franciának, aki erről is tájékoztatta a fejedelmet. Mivel a kísérlet kudarcba fulladt, a fejedelem augusztus 13-án abbahagyta a vár ostromát és visszaindult Gyöngyös felé. A menetelés fáradalmait kipihenő fejedelem aláírt egy békeszerződést Lőrincen. Ekkorra Martinus már elkészítette a szökéséhez szükséges okmányokat, és a fejedelmi kincstárból titokban vett magához némi pénzt is.

November 21-én Rákóczi bevonult Érsekújvárra, ahol Martinus megpróbált elszökni, azonban egy szerencsétlen véletlen folytán éppen a francia követ karjaiba futott, akivel kénytelen volt visszatérni a sereghez.

1704. december 26-án a nagyszombati csatában írkokoskodott, majd miután a felkelők vereséget szenvedtek, a sereggel ismét levonult Egerbe. A csatában Martinus megsebesült (egy gránát szilánkjá felhasította jobb tenyerét), újfent felmentették az aktív írkokos szolgálat alól.

1705 februárjában, amikor a sereg megérkezett Egerbe, Martinus erejének végén volt, tudta, hogy nem sokáig fogja már bírni ezt a küldetését. Gyökértelen életét szétzilálta a sok utazás, hazudozás és alakoskodás még akkor is, ha most végre nemes célért küzdhetett. Minden éjjel a múltjával álmodott, az álmokat semmi nem tudta elűzni. Reggelente azért imádkozott, hogy az élete végre nyugalomra jusson, és megértse, mi dolga van neki az életben.

*Megjelenék Gibeonban az Úr Salamonnak azon éjjel álmában,
és monda az Isten:
Kérj, a mit akarsz, hogy adjak néked.**

* 1Kir 3.5

*Felelének pedig az Izráel fiai az Úrnak:
Vétkeztünk, cselekedjél úgy velünk,
a mint jónak látszik a te szemeid előtt,
csak most az egyszer szabadíts még meg, kérünk!**

* Bír 10.15

1705 májusában meghalt I. Lipót császár. Fia, I. József követte őt a trónon, és míg a kurucok között ez újabb tervezésre adott alapot, addig Martinus már nem tudott lelkesedni. Láttá, hogy Bihar ugyan a kurucok kezén van, de

Erdély határában szörnyű állapotok uralkodnak, s a rég látni vágyott vidék megközelíthetetlen.

A sok gyöttrődés elvégezte a munkát: nemsokára hosszú heteken át nem tudott aludni éjszakánként, mert azon rágódott, hogy vajon mindabban, ami vele történik, van-e isteni jel, és ha van is, azt hogyan fogja beteljesíteni. Egyik éjjel eszébe jutottak az Írás szavai, és végre megértette, hogy bátran kell követnie sorsát:

*A versengéseket megszünteti a sorsvetés,
és az erőseket elválasztja.**

* Péld 18.18

*Te pedig menj el a vég felé;
és majd nyugszol, és felkelsz a te sorsodra a napoknak végén.**

* Dán 12.13

Mikor november 11.-én az osztrákok ismét elfoglalták Erdélyt, Martinus a magánál tartott füvekből főzetet csinált magának és olyan tüneteket produkált, mint akin szörnyű járvány tört ki. Miközben a katonai kórházba szállították a többi beteggel együtt, kereket oldott és gyalog megindult Pozsony felé.

December 31-én lépett be Pozsony kapuján. Haját levágatta, összeaszott arccal állt meg a rabbi előtt és elmondta, hogy az utóbbi években sírzarándoklatokon volt, tanulmányozta a Zohár írását és megértette belőle, hogy nem volt elég neki betérnie a közösségbe, de új nevet is kellene választania ahhoz, hogy megújhódjék.

A rabbi, aki korábban igen kedvelte Martinus Eisenstadtot, megígérte, hogy elfogadtatja a döntést a közösséggel, de azt is mondta, hogy ehhez meg kellene tudnia a választott új nevet is.

Martinus Eisenstadt alig hallhatóan felelt: „A nevem legyen Áron Waldmann, aki Jozsef fia”.

*Megnyitja néked az Úr az ő drága kincsesházát,
az eget, hogy esőt adjon a te földednek alkalmas időben,
és megáldja kezednek minden munkáját,
és kölcsönt adsz sok népnek,
te pedig nem veszsz kölcsönt.**

*5Móz 28,12

1706-1710

*Oh én hegyem a síkon! Vagyonodat, minden kincsedet prédává teszem
a te magaslataidért, minden határodban való vétkeidért.**

*Jer 17,3

1706 nyarán Áronhoz posztóvásárlás miatt és egyéb kisebb ügyekben többször is betért Slomo ben Cvi, váradi kereskedő. Miután 1707 tavaszára a két férfi összebarátkozott, Slomo meghívta magához Áront, hogy térjen vissza vele augusztusban Váradra. Mivel a Váradra menő út közel esett Vérteshez, Áron nem állt ellen a kérésnek.

A hosszú úton Slomo sokat panaszkodott. Öt éve élt házasságban, és még mindig gyermektelen volt. A közösség a gyermektelensége miatt ferde szemmel nézett rá, és a családja hangulatát is nagyon lerontotta ez a tény. Áron, hogy bátorságot öntsön a társába, megmutatta a tenyereit, melyeken a vonalak egymástól teljesen eltérőek volt. Elmondta, hogy amikor a tenyereit egy bolond hittestvére meglátta, azzal vádolta, hogy a fogantatása tisztátalan volt, és ezt jelzik a merőben más tenyérvonalak. Slomo látta, hogy Áron jobb tenyerén csak két fő vonal volt, az egyik az ujjak alatt szaladt végig, és csatlakozott az élvonalhoz, amely a csuklóhoz közelítve megkettőződött. Ő is furcsállotta a dolgot, de nem szólt erről semmit Áronnak.

Áronnak sikerült rávennie Slomot, hogy Vértes felé haladjanak. Elmondhatatlan izgalom lett rajta úrrá. Vértestől egyórányi járásra parasztköba botlottak, akik az út mellett láthatóan feszengve, tiszta ruhában kalapozták meg a két utazót, akik nem zsidó ruhában, hanem városi gúnyában keltek útra. Áron megkérdezte őket, hogy mitől ez a nagy tisztességadás az ismeretleneknek, mire felelték, hogy épp mostanra várják az új uraságot ezen az úton, akit nemrégiben maga Rákóczi vezérlő fejedelem ajándékozott meg Vértes falu tulajdonával, szolgálataiért. Áron elmosolyodott, mert ismerte, hogy milyen állapotok uralkodtak a kuruc seregben nemrégiben. Megkérdezte, hogy ki az a szerencsés, aki ezt a kegyet elnyerte. A legöregebb paraszt felelt a kérdésre: a diószegi Bóné András uraság.

Áronnak meg kellett kapaszkodnia a nyeregben, nehogy leessék a lóról. Ismét nagy veszedelemben került: ez az András volt az, akivel 1703-ban a fejedelem udvarában még mint Martinus Eisenstadt írnok találkozott többször. Mivel András valóban jó embere lett Rákóczinak, és feladata volt a fejedelem körének szemmel tartása, biztosan tudnia kell Martinus szökéséről a seregből, és ha meglátja itt a határban... Gondolkodott, erősen gondolkodott, hogy mit tegyen, de egy belső hang azt súgta:

*Ne légy felettébb igaz, és felettébb ne bölcselkedjél;
miért keresnél magadnak veszedelmet?**

* Préd 7.16

*És te kívánsz-e magadnak nagyokat?
Ne kívánj; mert ímé én veszedelmet bocsátok minden testre,
ezt mondja az Úr, és a te lelkedet zsákmányul adom néked,
minden helyen, a hová elmégy.**

* Jer 45.5

Áron ellentmondást nem tűrően sürgette Slomot, hogy mielőbb hagyják el Vértest, az okát természetesen nem közölte a meglepett társával. Fájdalma szinte elviselhetetlen volt: a Tórától néhány lépésre a Sors ismét más útra vezette lépteit.

Nemsokára Váradra értek, ahol Slomo bemutatta feleségét Áronnak, akit azonnal elbűvölt Hanna szépsége és természetessége. Néhány hét után, amikor Slomo hivatalos ügyben a városban járt, Áron és Hanna szerelmet vallottak egymásnak. Tiltott kapcsolatukat el is hálták, ezért Áron (menteni a menthető) egy kitalált főzettel kedveskedett Slomonak, amelyet (mondta neki) gyermeknemzési bajokra írnak elő a törökök. Slomo nagy kedvvel fogyasztotta a borból készített főzetet minden reggel, és csodák csodájára Hanna néhány hónapon belül láthatóan várandós lett. Hatalmas ünneplés vette kezdetét Slomo családjában, amely ünnepléshez Áron is csatlakozott, bár ő tudta a nagy titkot, amit csak Hanna tudott rajta kívülről...

*És mondá az Úr nékem:
Menj el újra, szeress egy asszonyt,
a kit szeret az ő társa és mégis házasságtörő;
a mint az Úr is szereti Izráél fiait, bár ők idegen istenekhez fordulnak,
és szeretik a szőlőskalácsokat.**

* Hós 3,1

1707 júniusában megszületett Avi ben Slomo, kicsit vöröses hajjal, gyönyörű szemekkel. Vörös haj ugyan nem volt Slomo családjában, de ezzel akkor senki nem foglalkozott, mivel Hanna azt állította, hogy a mások által soha nem látott anyai nagyatyjának éppen ilyen színű volt a haja.

Áron és Hanna nem szűnt meg folytatni titkos kapcsolatát. Hanna ismét teherbe esett 1707 őszén, és ekkor történt meg a baj: Slomo egy reggelen lefordult az ágyról és meghalt olyan halállal, ami a családjában sújtani szokta volt a férfiakat.

Hanna gyászolta az urát, majd 1708. augusztus 17-én megszülte Jozsef ben Slomot, aki úgy, mint az első, Áron természetes gyermeke volt.

A gyászév leteltekor, 1708. szeptember 15-én Áron Slomo családja hozzájárulásával feleségül vette az özvegyet, és a közösség lelkes támogatása mellett örökbefogadta Slomo árváit... Ettől kezdve a gyermekeket sajátjaiként nevelte.

1709 tavaszán Hanna újra teherbe esett, ekkor Áronnal közösen úgy határoztak, hogy Váradról visszatérnek Pozsonyba, nehogy feltűnjön Slomo rokonságának, ha az újabb gyermek is hasonló lenne, mint az első kettő.

Novemberben keltek útra, mélyen az Alföldön keresztül vették az útkukat messze elkerülve Vértes határát is, mivel Áron, már mint családós ember rettegett a leleplezéstől.

1710 januárjában érkeztek Pozsonyba. Időben, mert egy hét múlva megszületett Áron és Hanna kislánya. Reckendorf Jakab rabbi Avit, Jozsefet

és a kicsi Mirjamat Áron neve alatt anyakönyvezte be, Waldmann családi névvel. Áron ősz ember volt már, hatvankét éves.

A három gyermek és a feleség bearanyozat napjait. Nyáron sikeres kereskedés folytán új házat és állatokat vettek.

Hanna odalépett urához és megsimogatta fehérbe csavarodott fejét. Finom ujjai között Áron tarkójáról egy vörös folt virított ki a hajszálak alól. Kérdésére Áron elmondta, hogy nem tudja, hogy honnan ez a jel a bőrén, csak azt tudja, hogy atyja ezt Sámson-jelnek mondta valamikor. Áron rámutatott a két éves Jozsef fejecskejére, oda, ahol a folt úgyszintén ott virított, és többet nem esett erről szó közöttük.

*Az Úr ad erőt népének,
az Úr megáldja népét békességgel.**

* Zsolt 29,11

1711-1732

*A magas helyeknek tetein az úton, sok ösvény összetalálkozásánál áll meg.
Boldog ember, a ki hallgat engem,
az én ajtóim előtt virrasztván minden nap, az én ajtóim félfáit őrizvén.
Mert a ki megnyer engem, nyert életet, és szerzett az Úrtól jóakaratot.**

*Péld 8,2 és 34-35

Áron és Hanna nagy békességben éltek a pozsonyi Várhegyen, továbbra is születtek gyermekeik, Slomoról nem beszéltek, ezért az első három gyermeknek soha nem jutott tudomására mindaz, ami Váradon történt. Slomo családja már régen elmaradt tőlük a nagy távolságok miatt, így semmi nem zavarhatta meg az összhangot.

1713 késő őszen a hitközségnél megjelent egy ősz öregember, aki magát nyolcvanhárom évesnek mondta és Efraim ben Adam néven mutatkozott be. Azt állított magáról, hogy túlélője több pogromnak és életét ifjúkora óta annak szentelte, hogy memoárkönyveket írjon az általa megélt és hallomásból ismert zsidó-üldözések áldozatairól: ezért keresi fel sorra a hitközségeket. Bizonyosságul hosszú mártír-listákat mutatott be az előljáróknak. Egy nyomtatott Memorkönyv kiadásához kérte természetben és pénzben a hitközség segítségét.

A hitközség nehéz döntés előtt állt. Anyagi javaknak ugyan nem voltak híján, nyomdájuk is üzemelt, de a nemrégiben elbukott Rákóczi-felkelés után egy ilyen könyvkiadás nyílt támogatása az egész közösséget veszélyeztette volna. Hetekig tanácskozták a dolgot, aztán felemás megoldás született: Efraim ügyét Áronra, mint írástudó és művelt emberre bízták, anyagiakban titkon támogatták a törekvést, de a kinyomtatáshoz segítséget nem adtak. Az

előjárók megeskették Áront és Efraimot, hogy ténykedésükről senkinek nem számolnak be, és Áron külön esküt tett arra, hogy feleségének sem meséli el a veszélyes vállalkozást. A munkát a jesivában végezhették, amikor senki nem tartózkodott bent. Végezetül azzal zárták le a tanácskozást, hogy sem Áron, sem pedig Efraim nem tartozik senkinek beszámolni a munkáról, sem pedig elszámolni a költségekkel.

Áronnak sok gondjába került elaltatni felesége gyanakvását a kimaradásaival kapcsolatban. Néhány hét után Hanna elfogadta azt, hogy a férje egy aggastyánnal tölt el néha-néha egy estét, távol a családjától.

Efraim választotta az emlékezés sorrendjét. Úgy döntött, hogy időben visszafele haladnak, mert a későbbi eseményeknek még lehetnek túlélői, és mivel nagyon öreg volt már, nem tudta, hogy meddig dolgozhat az ügyön. Efraim mesélt, Áron pedig jegyzetelt hosszú-hosszú órákon át. Efraim emlékezete bámulatba ejtette Áront, mert addig a magáét tartotta a legkiválóbbnak, Efraim szomorkásan így szólt minderről:

*A ti emlékezéseitek hamuba írott példabeszédek,
a ti menedékváraitok sárváarak.**

*Jób 13,12

*Ímé tenyérnyivé tetted napjaimat, és az én életem te előtted, mint a semmi.
Bizony merő hiábavalóság minden ember, akárhogyan áll is! Szela*.*

*Zsolt 39.6

*Mert a sok álomban a hiábavalóság is és a beszéd is sok;
hanem az Istent féljed.**

*Préd 5.7

Efraim elbeszéléséből meglevenedett a történelem. Kisebb és nagyobb, ismert és ismeretlen pusztítások áldozatai kerültek a Memorkönyv készülő lapjaira: 1710 Eger, 1706 Buda, 1705 Kézsmárk, 1703 Várad, 1697 Nagyszombat, 1690 ismét Buda, 1688 Fehérvár, 1680 Vágújhely, 1675 Bártfa, 1674 Szapolca, 1669 Trencsén, 1666 Kassa és 1660 ismét Nagyszombat.

Mire ezeket a szörnyűségeket mind feljegyezték, Áron nagyon kimerült lett. Elméjét rombolta a sok szenvedés feljegyzése, ami saját sanyarúságainak sebeit tépte fel minden alkalommal. Egyre rosszabbul aludt esténként, ezért kérte Efraimot, hagyják abba ezt az iszonyatos munkát, inkább meséljen magáról, hogy miért nincsen családja, és ha voltak is valamikor, hová lettek.

Efraim szomorú szemével Áronra nézett és belekezdett az utolsó mézszárlás történetébe, ami az ő története volt, és ami egész életét arra az útra terelte, amelynek túlrejt gyümölcseit éppen Áronnal szüretelték az elmúlt hónapokban. A történet szerint ötvenöt évvel azelőtt Erdélyben a családjára tört egy tatár horda és mindenkit elpusztított. Ekkor ölték meg Efraim feleségét,

testvéreit, gyermekeit. Elmondta, hogy ekkor fogadta meg, hogy soha többé nem alapít családot, és csak azért fog élni, hogy a szeretteinek emléket állítson. Áron kérdésére, hogy hogyan menekült meg, csak annyit mondott, hogy egy Kristóf nevű diák ásta ki a romok alól a dűlást követő napon.

Áron egyre rosszabbul lett, alig merte megkérdezni a pusztítás helyét, félve a választól. Efraim csak legyintett és könnyesen mondta ki Margitta nevét. Súlyos csend állt be közöttük.

A lúdtoll sem róttá már a sorokat a pergamenre, Áron majdnem behalt, amikor meghallotta Margitta nevét. Reszkető hangon megkérdezte Efraimot, hogy volt-e a rokonságában Jozsef ben Adam nevű illető. Most Efraim tekintete üvegesedett meg Áron arcára nézve, és alig tudta kinyögni: így hívták az ikertestvéremet.

Áron elharapta ajkait, a vér csendesen csordogált szakállába. Meredten nézte egymást a két öregember, Efraim felköhögte a következő szavakat:

„- Ugye nem te vagy a kicsi Aharon ben Jozsef, ikertestvérem elsőszülötte, akit magam tanítottam a Tóra olvasására azon a nyáron és véletlenül megkarcoltam a bal combját a mutatóval, ugye nem te vagy az?”

Áron nem felelt, csak feltúrta a lábán a nadrágot, és megmutatott egy régi heget, majd kezébe vette Efraim jobb tenyerét és a magáét abba helyezte. A vonalak fedték egymást. „Sámson” mondták ki egyszerre. A kör bezárult...

*Vígan énekelj az Úrnak te egész föld;
harsanjatok fel, örvendeztetek és zengedeztetek!**

* Zsolt 98,4

*Mert megvígasztalja az Úr Siont, megvígasztalja minden romjait,
és pusztáját olyanná teszi, mint az Éden,
és kietlenjét olyanná, mint az Úrnak kertje,
öröm és vígasság található abban,
hálaadás és dicséret szava!**

* Ésa 51.3

Áron és Efraim a következő napokat Áron házában lelkes emlékezésel töltötte. Hanna megnyugodott, amint a csodás egymásra találásról értesült és minden jóval elhalmozta Efraimot is. Áron nagybácsinak szólította az agastyánt, aki egészen megfiatalodva hancúrozott Áron gyermekeivel. A memoárkönyv terveit Áron elzárta egy ládába és elásta a ház mellett, fölé diófát ültetett.

Egy hét múlva, amikor ismét egymásra maradtak, Áron elmondta Efraimnak, mi lett a Tórával és hogy milyen feljegyzést talált abban a kincsek-ről. Efraim felnevetett és elmondta, hogy ez nagyon is jellemző volt Jozsef testvéreire, akire ezek szerint nem véletlenül bízták a családi pénzügyeket. Szerinte az elásott kincsnek valóban nagy értéke lehet, mivel abban arany, drága-

kő és nemes posztó is volt bőven. Megegyeztek, hogy mivel mindketten öregek ahhoz, hogy útra keljenek, minden erejükkel azon lesznek, hogy Áron fia Jozsef (mivel Avi sajnos meghalt a tavasszal) egyszer elmelessen megtalálni a Tórát.

Áron ekkor elmondta Efraimnak, hogy a papíros túloldalán egy névsort talált, atyáinak nemzetség sorával, és kérdezte, hogy Efraim tud-e erről bármit is.

Efraim arca felderült, mint aki már várta ezt a kérdést. Elmondta, hogy atyja, amikor Joszeffel tizenhárom évesek lettek, mindkettőjüknek leírta a nemzetségsort, amelyet ő már csak fejből tud elmondani, mivel az írás a veszterhes időkben elenyészett. Áron határtalan várakozását látva belekezdett és felírta a következőket egy papírosra, Áron atyjával kezdve a sort:

<i>„Jozsef ben Adam</i>	<i>született 1630</i>	<i>meghalt 1658</i>
<i>Adam ben Efraim</i>	<i>született 1591</i>	<i>meghalt 1645</i>
<i>Efraim ben Avram</i>	<i>született 1570</i>	<i>meghalt 1645</i>
<i>Avram ben Salom</i>	<i>született 1525</i>	<i>meghalt 1600</i>
<i>Salom ben Jakob</i>	<i>született 1499</i>	<i>meghalt 1526</i>
<i>Jakob ben Malakias</i>	<i>született 1470</i>	<i>meghalt 1554</i>
<i>Malakias ben Saul</i>	<i>született 1418</i>	<i>meghalt 1488</i>
<i>Saul ben Simon</i>	<i>született 1372</i>	<i>meghalt 1421</i>
<i>Simon ben Reuven</i>	<i>született 1300</i>	<i>meghalt 1375</i>
<i>Reuven ben Manasse</i>	<i>született 1240</i>	<i>meghalt 1306</i>
<i>Manasse ben Arpaksad</i>	<i>született 1199</i>	<i>meghalt 1242</i>
<i>Arpaksad ben Sámson</i>	<i>született 1165</i>	<i>meghalt 1242</i>
<i>Sámson</i>	<i>született 1122</i>	<i>meghalt 1198”</i>

Áron lenyűgözve hallgatta tovább a szóbeli folytatást: Sámson, a nevet hatalmas hajzataról kapta, és a kígyó jelét a családi legenda Sámson jobb tenyerében kígyózó tenyérvonal miatt őrizte meg. Palesztinában rabbi volt, és az egyik angol király visszatérő kereszties hadjáratának foglyaként érkezett meg angolföldre. Röviddel megérkezése után egy helyi előkelő teljes családját kiirtotta egy másik helybeli uraság, csupán egy lány maradt életben, akit Sámson úgy mentett ki a biztos halálból, hogy hátára vette és egy készséges pap segítségével elbújt vele a templomban. A veszedelem végeztével a két nincstelen földönfutó magát helybeli parasztnak kiadva telepedett le.

Fiuk, Arpaksad keresztény és zsidó nevelést is kapott egyszerre, ami elől amint azt tehette, átmenekült a tengeren, s Efraim szép sorban elmesélte a család történetét.

Áron a kimerült Efraim helyett maga fejezte be a történetet Jozsef ben Adamig. Efraim bólogatott és meghatottan ölelte át fogadott fiát. Ettől kezdve közös erővel dolgoztak azon, hogy Jozsefet felkészítsék az életre és feladatára.

1726-ban életének kilencvenhatodik évében meghalt Efraim. Áron atyjaként temette el őt.

Joszeft tehetséges ifjává serdült. Egy napon, 1730 telén, Áron maga mellé ültette fiát, és elmondta neki a Történetet úgy, ahogyan a legjobbnak látta. Joszeft ezt követően megpróbált az őseihez méltó módon tanulni és vezetni az életét.

*A jó szerencsének idején élj a jóval;
a gonosz szerencsének idején pedig jusson eszedbe,
hogy ezt is, épen úgy, mint azt, Isten szerzette,
a végre, hogy az ember semmit abból eszébe ne vegyen,
a mi reá következik.**

* Préd 7.14

1732. július 20-án Áron elaludt ebéd után és soha nem kelt fel többé. A Kadis, amit a fia mondott el felette, az élet szépségét, a reményt és egy nagyszerű ember küzdelmeit dicsérte a gyászban.

Nem maradt senki és nem maradt semmi Áron után a régi világból. Elrejtett feljegyzéseit a kegyes halál észrevétlen jövedele folytán nem volt ideje átadni fiának.

*Még ha a sírba vitetik is ki,
a sírdomb felett is él.**

* Jób 21,32